

การส่งเสริมบทบาทของวัดในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ในฐานะสื่อชุมชนเพื่อการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น

A Guideline to Promote the Roles of the Temples in Chombueng District,
Ratchaburi Province as the Community Media Center, for Local Wisdom Sharing

วนิดา ตรีสวัสดิ์

Wanida Treesawat

สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

Communication Arts Program, Faculty of Management Science, Muban Chombueng Rajabhat University

E-mail: wtreesawas@hotmail.com

Received: February 25, 2019

Revised: April 28, 2019

Accepted: May 16, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของวัด ประเมินบทบาทของวัด และหาแนวทางส่งเสริมบทบาทของวัดในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรีในฐานะสื่อชุมชนเพื่อการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามความเห็นของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า วัดที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทำกิจกรรมเป็นประจำคือ วัดวาปีสุทธาวาส (ร้อยละ 16.20) และไปไหว้พระขอพร (ร้อยละ 21.00) ลักษณะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมคือ เป็นผู้ร่วมกิจกรรมเพื่อสืบทอดพุทธศาสนา (ร้อยละ 45.00) สืบสานตามประเพณี (ร้อยละ 50.30) และร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตโดยใช้พื้นที่ของวัด (ร้อยละ 30.00) บทบาทที่วัดกระทำในฐานะสื่อชุมชนเพื่อการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอันดับที่ 1 คือ วัดติดป้ายสุภาพิตให้ข้อคิดในการดำเนินชีวิต (ร้อยละ 71.50) ส่วนบทบาทที่วัดไม่ได้กระทำเป็นอันดับที่ 1 คือ วัดจัดพื้นที่ให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ (ร้อยละ 41.80) และบทบาทที่ไม่แน่ใจว่าวัดได้กระทำหรือไม่เป็นอันดับที่ 1 คือ การใช้พื้นที่ของวัดจัดประชุมของหน่วยงาน/ของชุมชนในโอกาสต่าง ๆ ทำให้ผู้เข้าร่วมแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ (ร้อยละ 39.80) แนวทางส่งเสริมบทบาทของวัดในฐานะสื่อชุมชนเพื่อการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า วิธีการที่ใช้ส่งเสริมให้วัดเป็นสื่อชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$) โดยมีวัดและเครือข่ายจัดอบรมเยาวชนในชุมชนให้เป็นมัคคุเทศก์น้อยสอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อพาผู้มาเยี่ยมชมเข้าชมอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นอันดับที่ 1 ($\bar{X} = 4.52$) ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้โดยหน่วยงาน เช่น วัดต่าง ๆ คณะสงฆ์อำเภอจอมบึงนำองค์ความรู้ใช้เป็นสารสนเทศในการ

ส่งเสริมและพัฒนาบทบาทของวัดตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดราชบุรีในการนำกิจกรรมทางศาสนา
วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ยกระดับสังคม คุณธรรม และชุมชนให้เข้มแข็ง

คำสำคัญ: บทบาทของวัด/ การแบ่งปัน/ ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ สื่อชุมชน/ จังหวัดราชบุรี

Abstract

The purposes of the study aimed to explore the contexts of the temples in Chombueng District, Ratchaburi, together with the roles of the temples, and to propose a guideline to promote the temples' roles as community media centers for local wisdom sharing. Quantitative research was conducted by using a questionnaire for data collection, with four hundred samples. The data were analyzed by using percentage, mean, frequency, and standard deviation.

Findings revealed that the most frequently visited temple was Wapeesutha Temple (16.20 percent), and the main purpose for the visits was to worship the Buddha (21 percent). The engagement of the members in religious activities appeared in form of practitioners sustaining the belief in Buddhism (45 percent), conserving traditional rituals (50.30 percent), and involving in local activities organized in the vicinities of the temples (30 percent). Regarding the temples' current roles as community media centers for local wisdom sharing, the highest level (71.50 percent) was on the signs of written mottoes decorated around the temples, whereas, the missing role of the temples (41.80 percent) was about no places in the temples assigned for knowledge sharing on professional development. The unclear role (39.80 percent) was related to the use of the temples' vicinities to organize community meetings or events. In terms of the guideline to promote the role of the temples as community media centers for local wisdom sharing, it was found that a high level ($\bar{X} = 3.97$) was on the methods used to promote the roles. The highest level of the methods used ($\bar{X} = 4.52$) was from the junior tour guides program, organized by the temples and local networks, offering service to tourists. The findings could benefit various organizations such as temples and district monk committee, so as to promote and develop the roles of the temples according to a strategic plan of the province: integration of religions, cultures, traditions, and local wisdom to escalate social and morality levels of the communities, and to strengthen the communities.

Keywords: Roles of temples/ Sharing/ Local wisdom/ community media/ Ratchaburi

บทนำ

วัดยังคงมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนไทย แม้ปัจจุบันสังคมจะเปลี่ยนแปลงและทันสมัยมากขึ้นตามความเจริญของเทคโนโลยีและการพัฒนาประเทศทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการบริหารจัดการ แต่วัดยังคงเป็นศาสนสถานที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนเช่นอดีต มีบทบาทในการช่วยกล่อมเกลาคิดใจและสร้างลักษณะนิสัยของคนไทย ด้วยหลักธรรมคำสอนทางศาสนา นอกจากนี้ ยังทำหน้าที่เป็นสถานสงเคราะห์และที่พักพิงสำหรับผู้ยากไร้ ผู้ป่วย ผู้ด้อยโอกาส เป็นฌาปนกิจสถานและเป็นที่พักศพ เป็นแหล่งข่าว เป็นศูนย์กลางที่ชาวบ้านมาทำกิจกรรมทางศาสนา ร่วมกัน เช่น ทำบุญ ตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม เวียนเทียน ไหว้พระ สวดมนต์ นั่งสมาธิ ปฏิบัติธรรม ฯลฯ เป็นสถานที่จัดเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ และเป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ เช่น งาน ชาม โต๊ะ เก้าอี้ เสื้อ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือขอยืมไปใช้เมื่อจัดงานที่บ้าน เช่น งานแต่งงาน งานศพ วัดจึงเป็นหน่วยงานสวัสดิการใหญ่ที่สุด (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. 2558 และสำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2554, หน้า 2-3) โดยเฉพาะวัดไทยในชนบทยังคงเป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งเป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

วัดเป็นแหล่งรวมศิลปกรรมไทยแขนงต่าง ๆ เช่น ด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่ เจดีย์ พระปรางค์ วิหาร โบสถ์ ศาลา ฯลฯ ด้านประติมากรรม ได้แก่ งานปั้นและหล่อพระพุทธรูป พุทธสาวก พระเกี้ยวจารย์ เทพเจ้าต่าง ๆ ฯลฯ ด้านจิตรกรรม ได้แก่ ภาพวาดที่ฝาผนัง ที่เพดาน วัด ที่บานประตู ด้านการแกะสลักต่าง ๆ ได้แก่ การแกะสลักไม้ ตู้อระโศกปฏิมากรรม ธรรมาสัน หอไตร กล่าวได้ว่า วัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีค่าของสังคมไทย มีคุณค่าต่อการเรียนรู้ และการถ่ายทอดศิลปะ วัฒนธรรม ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ และศาสนาได้เป็นอย่างดี ดังนั้น วัดจึงเป็นช่องทางหรือสื่อ (Medium) ของการติดต่อสื่อสาร การถ่ายทอดหรือการแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร ความหมาย เรื่องราวต่าง ๆ ระหว่างผู้คนในสังคมตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

อำเภอจอมบึงเป็น 1 ใน 10 อำเภอของจังหวัดราชบุรีที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดตั้งกระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ทุกตำบลทั่วทั้งอำเภอ ชาวจอมบึงศรัทธาในพุทธศาสนา จึงสร้างวัดเพื่อให้เป็นที่พำนักและประกอบศาสนกิจของพระสงฆ์ และยังใช้เป็นที่พักพิงใจของประชาชนซึ่งเข้าวัดเพื่อผ่อนคลาย สงบจิตใจ และทำกิจกรรมสักการะต่าง ๆ ตามความเลื่อมใสศรัทธาและความเชื่อของแต่ละบุคคล เช่น การไหว้พระ สวดมนต์ ถวายสังฆทาน สะเดาะเคราะห์ ต่อชะตา ปิดทอง ขอมพร แก้มัน (วนิดา ตรีสวัสดิ์. 2554, หน้า 53) เช่น วัดจอมบึง ตำบลจอมบึง วัดเขารังเสือ ตำบลปากช่อง วัดนิมมธรรมาราม ตำบลด่านทับตะโก วัดหนองบัวค้าย ตำบลรางบัว วัดเบิกไพร ตำบลเบิกไพร วัดแก้มอัน ตำบลแก้มอัน ฯลฯ วัดในชุมชนเหล่านี้นอกจากจะมีบทบาท

ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังควรแสดงบทบาทเป็นสื่อชุมชนในการถ่ายทอดและแบ่งปันวิถีชีวิตของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวที่สมาชิกในชุมชนได้สื่อสารผ่านศิลปะ ภาษา ภาพ และลายลักษณ์อักษรออกมาเป็นงานศิลปกรรม ประเพณี วัฒนธรรม และองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่สะท้อนความเป็นอยู่ของมนุษย์ และยังแสดงให้เห็นภูมิปัญญาซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญด้วย ทั้งนี้เพราะการสื่อความเข้าใจระหว่างสมาชิกในชุมชนด้วยกันนั้น การสื่อสารชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการบอกเล่า แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านสื่อชุมชนประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อบุคคล นิทาน เรื่องเล่า ตำนาน คัมภีร์ ไบลาณ รวมทั้งวัดในชุมชนด้วย

การนำวัดในชุมชนในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะที่เป็นศูนย์รวมของชุมชนแต่ละแห่งมาใช้เป็นสื่อชุมชนเพื่อการถ่ายทอดหรือแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการเพิ่มคุณค่าและบทบาทของวัดให้ทำหน้าที่และรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น และยังเป็นการตอรับนโยบายการพัฒนาของจังหวัดราชบุรีด้วย เนื่องจากจังหวัดราชบุรีให้ความสำคัญกับการนำวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญามาส่งเสริมและเชื่อมโยงการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตามแนวทางการพัฒนาจังหวัดราชบุรี ปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 เรื่องการพัฒนาสังคม คุณธรรมและชุมชนเข้มแข็ง โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาเชิงรุกไว้ว่า จังหวัดราชบุรีจะส่งเสริมการใช้กิจกรรมทางศาสนา เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม ประเพณีและการแปลงภูมิปัญญาให้เป็นทุนในการพัฒนาเพื่อการสร้างและยกระดับสังคม คุณธรรมและชุมชนให้เข้มแข็ง (จังหวัดราชบุรี. 2560) สำหรับการพัฒนาในเชิงป้องกันปัญหา จังหวัดราชบุรีมีต้นทุนทางสังคมที่สำคัญและเป็นจุดแข็งในการพัฒนา คือ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาที่หลากหลาย เช่น ภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรม จึงกำหนดแนวทางดำเนินการด้วยการสร้างความรู้ ความเข้าใจด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในระดับเยาวชน ประชาชน และชุมชนโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอ สถานศึกษา ส่วนราชการ ระดับจังหวัด ด้วยกลยุทธ์การส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อยกระดับสังคม คุณธรรมและชุมชนให้เข้มแข็ง (จังหวัดราชบุรี. 2558) การศึกษาบทบาทของวัดในฐานะสื่อชุมชนจึงเป็นการขับเคลื่อนการเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นตามนโยบายของจังหวัดราชบุรีด้วย

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งค้นหาคำตอบเกี่ยวกับบทบาทของวัดที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชน โดยการทำหน้าที่เป็นสื่อชุมชนสื่อสารความงดงามของศิลปกรรม ภายในวัด บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของชุมชน ถ่ายทอดและแบ่งปันประสบการณ์ของสมาชิกชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น ให้ชุมชนสามารถใช้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตน และใช้วัดเป็นสื่อในการดำรงไว้และสืบทอดภูมิปัญญา เรื่องราว และวิถีชีวิตของชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของวัดในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรีในฐานะสื่อชุมชนเพื่อการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. เพื่อประเมินบทบาทของวัดในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรีในฐานะสื่อชุมชนเพื่อการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. เพื่อหาแนวทางส่งเสริมบทบาทของวัดในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรีในฐานะสื่อชุมชนเพื่อการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1.1 ประชากรกลุ่มที่ 1 คือ วัดในพุทธศาสนาของอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี จำนวน 36 แห่ง (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. 2559) ประชากรกลุ่มนี้นับเป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดในการศึกษาบริบทของวัด

1.2 ประชากรกลุ่มที่ 2 คือ ประชาชนในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี สถิติใน พ.ศ. 2559 มีจำนวน 63,345 คน (อำเภอจอมบึง. 2559) กลุ่มตัวอย่างคือ ประชาชนในอำเภอจอมบึง คำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากสูตรของทาโร ยามาเน (Taro Yamane) โดยกำหนดความเชื่อมั่น 0.95 (ธานินทร์ ศิลป์จารุ. 2555, หน้า 75) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน วิธีการสุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการเลือกแบบบังเอิญ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2555, หน้า 22)

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 บทบาทของวัดในชุมชน

2.2 การแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และอาชีพ และแบบให้เติมข้อความตามความเป็นจริง ได้แก่ ที่อยู่ ส่วนที่ 2 การแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น ลักษณะคำถามเป็นแบบให้เติมข้อความตามความเป็นจริง ได้แก่ วัดที่ไปทำกิจกรรมเป็นประจำ และแบบตรวจสอบรายการ จำนวน 6 ข้อ ได้แก่ กิจกรรมของวัดที่เคย

ไปร่วมที่วัด การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาของวัด การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางประเพณีของวัด การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับวัด ข่าวสารที่ได้รับรู้เมื่อมาทำกิจกรรมที่วัด และแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับรู้เมื่อมาทำกิจกรรมที่วัด ส่วนที่ 3 บทบาทของวัดประจำชุมชนในการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น ลักษณะคำถามเป็นแบบ 3 ตัวเลือก คือ ใช่ ไม่ใช่ ไม่แน่ใจ จำนวน 20 ข้อ และส่วนที่ 4 การส่งเสริมบทบาทของวัดเพื่อการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น ลักษณะคำถามเป็นแบบประเมินค่า (Rating scale) 5 อันดับ จำนวน 20 ข้อ ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัยด้วยการทดสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน และนำไปทดลองใช้กับประชาชนในอำเภอเมืองราชบุรี และอำเภอดำเนินสะดวก รวมจำนวน 40 ชุด เพื่อทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แบบอัลฟา (Alpha-Coefficient) ของครอนบาค (Lee Joseph Cronbach) ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาเท่ากับ 0.87

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการดังนี้

1. สำรวจพื้นที่ (Field survey) เพื่อหาข้อมูลของประชากรกลุ่มที่ 1 คือ วัด ได้แก่ สำรวจสิ่งปลูกสร้างของวัด ศิลปกรรมภายในวัด ภูมิปัญญาที่ปรากฏภายในพื้นที่ของวัด กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาโดยใช้พื้นที่ของวัด สื่อที่ใช้ถ่ายทอด/แบ่งปันภูมิปัญญา และการทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ ภายในวัด โดยใช้การบันทึกภาพนิ่งและการจดบันทึก สำรวจในระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2559 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2560

2. ใช้แบบสอบถามแจกให้ประชาชนในอำเภอจอมบึง ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 โดยใช้วิธีเลือกแบบบังเอิญให้ได้บุคคลในสถานภาพต่าง ๆ กัน เช่น พระภิกษุ แม่ชี เจ้าหน้าที่หรือข้าราชการ พ่อค้า แม่ค้าที่อยู่ในวัดหรือโดยรอบวัดต่าง ๆ นักเรียน นักศึกษา เกษตรกร ที่ยินดีให้ข้อมูล โดยแจกแบบสอบถามที่ตลาดจอมบึง ตลาดอมยิ้ม และวัดต่าง ๆ ช่วงที่ทำกิจกรรม เช่น ทำบุญวันพระใหญ่ งานประจำปีของวัด งานบวช

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของแบบสอบถามใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แปลความหมายระดับคะแนนของความคิดเห็นที่เห็นด้วยกับวิธีการส่งเสริมบทบาทของวัดในฐานะสื่อชุมชนเพื่อการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยที่คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.49 หมายถึง เห็นด้วยกับวิธีการนั้นในระดับน้อยที่สุด คะแนนเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายถึง เห็นด้วยกับวิธีการนั้นในระดับน้อย คะแนนเฉลี่ย 2.50-3.49 หมายถึง เห็นด้วยกับวิธีการนั้นในระดับปานกลาง คะแนนเฉลี่ย 3.50-4.49 หมายถึง เห็นด้วยกับวิธีการนั้นในระดับมาก และคะแนนเฉลี่ย 4.50-5.00

หมายถึง เห็นด้วยกับวิธีการนั้นในระดับมากที่สุด (ชานินทร์ ศิลป์จารุ. 2555, หน้า75)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ผลการศึกษาบริบทของวัดในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรีในฐานะสื่อชุมชนเพื่อการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลการศึกษาบริบทของวัดจากการสำรวจลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ สิ่งปลูกสร้างของวัด ศิลปกรรมภายในวัดที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น และการทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ ภายในวัด พบว่า ลักษณะทางกายภาพของวัดเป็นการจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในวัดโดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 เขต ได้แก่ เขตพุทธาวาส เป็นพื้นที่ที่พระสงฆ์ใช้ประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนา มีอาคารต่าง ๆ เช่น สถูป เจดีย์ โบสถ์ วิหาร เขตสังฆาวาส เป็นเขตจำพรรษาและปฏิบัติภารกิจของพระภิกษุที่ไม่เกี่ยวเนื่องกับพิธีทางศาสนาโดยตรง มีอาคารต่าง ๆ เช่น กุฏิสำหรับจำพรรษา หอไตร หอฉัน หอสวดมนต์ ห้องสรงน้ำ และเขตธรณีสงฆ์ เป็นพื้นที่ของวัดที่ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น วัดทุ่งน้อยใช้เป็นพื้นที่สำหรับเลี้ยงกระต่ายให้คนมาเที่ยวชมและเลี้ยงอาหาร วัดเขารังเสือใช้เป็นพื้นที่ป่า พื้นที่สร้างทางเดิน และพื้นที่ปลูกต้นไม้สร้างความร่มรื่น

สำหรับศิลปกรรมภายในวัดที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นมักเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา คติความเชื่อ และวิถีชีวิต เช่น ภาพวาดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าที่ผนังถ้ำวัดเขารังเสือ ตำบลปากช่อง ประติมากรรมแสดงพุทธประวัติที่วัดหนองตาเน็ด ตำบลปากช่อง บอกเล่าเรื่องราวการออกบวรพาของเจ้าชายสิทธัตถะ จิตรกรรมของวัดหนองกระทุ่ม (เขมาราม) ตำบลจอมบึง เล่าถึงพระพุทธเจ้าเทศนาโปรดสัตว์โลกที่มีทั้งพระสงฆ์ เทวดา และมนุษย์ ซึ่งช่างจะถ่ายทอดการแต่งกายของชาวบ้าน ลักษณะของปราสาท รูปทรงของวิมาน ที่สะท้อนสภาพสังคมที่ช่างได้ใช้ชีวิตอยู่ให้เห็นในภาพด้วย ส่วนการทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ ภายในวัด คือ กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมทางประเพณี และกิจกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิต สามารถสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจัดบายศรีและเครื่องเซ่นไหว้ของวัดพุแค เจริญธรรม ตำบลปากช่อง การทำพิธีบวงสรวงบูชาตามความเชื่อในการวางฐานอุโบสถวัดเขาผึ้ง และการหล่อพระสังกัจจายน์ของวัดเขาผึ้ง ตำบลปากช่อง การทำกิจกรรมเหล่านี้แสดงถึงศรัทธาและความเชื่อทางศาสนาของสมาชิกในชุมชนอันนำไปสู่การจัดทำพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สมาชิกในครอบครัวและสมาชิกในชุมชนได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมา ได้แก่ การทำบายศรี การจัดเครื่องบวงสรวง เครื่องเซ่นไหว้ เครื่องสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การตกแต่งสถานที่ การจัดดอกไม้ การตกแต่งประดับประดาในงานพิธี

ส่วนผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับบริบทของวัด พบว่า วัดที่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไปทำกิจกรรมเป็นประจำ คือ วัดวาปีสุทธาวาส ตำบลจอมบึง (ร้อยละ 16.20)

กิจกรรมของวัดที่เคยเข้าร่วมซึ่งจัดภายในวัดส่วนใหญ่ทำกิจกรรมไหว้พระขอพร เป็นอันดับที่ 1 (ร้อยละ 21.00) ลักษณะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดด้านกิจกรรมทางศาสนาส่วนใหญ่เป็นผู้มาร่วมกิจกรรมเพื่อสืบทอดพุทธศาสนา (ร้อยละ 45.00) ด้านกิจกรรมทางประเพณีส่วนใหญ่เป็นผู้มาร่วมกิจกรรมเพื่อสืบสานตามประเพณี (ร้อยละ 50.30) และด้านกิจกรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับวัดส่วนใหญ่เคยเป็นผู้มาร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยใช้พื้นที่ของวัด (ร้อยละ 30.00)

ด้านข่าวสารที่ผู้ตอบแบบสอบถามได้รับรู้เมื่อมาทำกิจกรรมที่วัด ซึ่งสามารถตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ พบว่า มีจำนวนคำตอบทั้งหมด 1,490 คำตอบ (ร้อยละ 100 ของข่าวสารที่ได้รับรู้) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ได้รับรู้ข่าวสารการจัดกิจกรรมทางประเพณี เทศกาลท้องถิ่น เป็นอันดับที่ 1 (ร้อยละ 19.40 ของข่าวสารที่ได้รับรู้) รองลงมาคือข่าวสารการจัดกิจกรรมทางศาสนา (ร้อยละ 18.90 ของข่าวสารที่ได้รับรู้) และข่าวสารที่ได้รับรู้น้อยที่สุดคือ ความรู้ในการดูแลสุขภาพ (ร้อยละ 3.40 ของข่าวสารที่ได้รับรู้) รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข่าวสารที่ผู้ตอบแบบสอบถามได้รับรู้เมื่อมาทำกิจกรรมที่วัด

ที่	ข่าวสารที่ได้รับรู้	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ (ของคำตอบที่เลือก)	ร้อยละต่อร้อยละ
1	การจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น เทศน์มหาชาติ ตักบาตรเทโว สวดมนต์ข้ามปี หิ้วปิ่นโตเข้าวัด	281	70.25	18.90
2	การจัดกิจกรรมทางประเพณี เทศกาลท้องถิ่น เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง กินเจ เทศกาลไหว้พระจันทร์	289	72.25	19.40
3	กิจกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิต เช่น งานศพ งานบวช แต่งงาน	237	59.25	15.90
4	หลักธรรม คำสอน คติธรรมทางศาสนา	203	50.75	13.60
5	ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น การเสริมสิริมงคล สะเดาะเคราะห์ การขอพร/โชคลาภ	94	23.50	6.30
6	วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น/การดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การบอกเล่าเรื่องราวของเพื่อนบ้าน	140	35.00	9.40
7	ความเป็นมาของวัด ปุชนิยสถาน ปุชนิยวัตถุสำคัญของวัด	84	21.00	5.70
8	ความรู้เกี่ยวกับบอชาติพ เช่น การทอผ้า การนวดแผนไทย เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบบอชาติพ	110	27.50	7.40
9	ความรู้ในการดูแลสุขภาพ การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การจัดอบรมการดูแลสุขภาพเบื้องต้น เช่น เต้นแอโรบิก รำวง รำไม้พลอง	52	13.00	3.40
รวม		1,490	372.50	100.00

ด้านแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผู้ตอบแบบสอบถามได้รับรู้เมื่อมาทำกิจกรรมที่วัดซึ่งสามารถตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ พบว่า มีจำนวนคำตอบทั้งหมด 1,418 คำตอบ (ร้อยละ 100 ของแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น) แหล่งข้อมูลที่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ได้รับรู้ข่าวสารเป็นอันดับที่ 1 คือ ชาวบ้าน แม่ค้า พ่อค้า ที่อยู่ในวัดหรือรอบ ๆ วัด (ร้อยละ 20.00 ของแหล่งข้อมูล) รองลงมาคือ พระ เณร แม่ชี (ร้อยละ 17.30 ของแหล่งข้อมูล) และแหล่งข้อมูลที่ได้รับรู้น้อยที่สุดคือ แหล่งข้อมูลอื่น ๆ ได้แก่ เสียงตามสาย (ร้อยละ 0.40 ของแหล่งข้อมูล) รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แหล่งข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผู้ตอบแบบสอบถามได้รับรู้เมื่อมาทำกิจกรรมที่วัด

ที่	แหล่งข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับรู้	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ (ของคำตอบที่เลือก)	ร้อยละต่อร้อย
1	พระ เณร แม่ชี	246	61.50	17.30
2	ชาวบ้าน แม่ค้า พ่อค้า ที่อยู่ในวัดหรือรอบ ๆ วัด	284	71.00	20.00
3	เจ้าหน้าที่ของวัด ศิษย์วัด มรรคนายก	162	40.50	11.40
4	ป้ายประกาศ บอร์ดของวัด	184	46.00	13.00
5	สิ่งปลูกสร้างของวัด	60	15.00	4.20
6	ปูชนียวัตถุของวัด	71	17.80	5.00
7	ภาพจิตรกรรมภายในวัด	53	13.30	3.70
8	ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์เรียนรู้ภายในวัด	67	16.80	4.70
9	เอกสารเผยแพร่ เช่น แผ่นพับ	94	23.50	6.60
10	กิจกรรมของวัด เช่น การจัดอบรมที่วัด การจัดกิจกรรมประจำปี การจัดงานเทศกาลต่าง ๆ	192	48.00	13.50
11	อื่น ๆ คือ เสียงตามสาย	5	1.30	0.40
รวม		1,418	354.50	100.00

2. การประเมินบทบาทของวัดในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ในฐานะสื่อชุมชนเพื่อการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าวัดในอำเภอจอมบึงมีบทบาทในการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการติดป้ายสุภาพิตให้ข้อคิดในการดำเนินชีวิตเป็นอันดับที่ 1 (ร้อยละ 71.50) รองลงมา คือ การร่วมกิจกรรมทางประเพณีที่วัดจัดขึ้นทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าของวัดในการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น (ร้อยละ 65.80) และอันดับสุดท้าย คือ วัดจัดพื้นที่ให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ (ร้อยละ 28.00) สำหรับบทบาทในการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่นที่วัดยังไม่ได้กระทำตามความเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นอันดับที่ 1 คือ วัดจัดพื้นที่ให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ (ร้อยละ 41.80) และผู้ตอบแบบสอบถามไม่แน่ใจว่าวัดกระทำบทบาทดังกล่าวหรือไม่เป็นอันดับที่ 1

คือ การใช้พื้นที่ของวัดจัดประชุมของหน่วยงาน/ของชุมชนในโอกาสต่าง ๆ ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งกันและกันได้ (ร้อยละ 39.80) รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 บทบาทของวัดประจำชุมชนในการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น

(N=400)

อันดับ ที่	บทบาทของวัด	ใช่		ไม่ใช่		ไม่แน่ใจ	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1	วัดติดป้ายสุภาพชนให้ข้อคิดในการดำเนินชีวิต	286	71.50	26 (20)	6.50	88 (20)	22.00
2	การร่วมกิจกรรมทางประเพณีที่วัดจัดขึ้นทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าของวัดในการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น	263	65.80	31 (19)	7.80	106 (13)	26.50
3	วัดจัดกิจกรรมทางประเพณีทำให้ชุมชนมีโอกาสแสดง/เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น	262	65.50	44 (13)	11.00	94 (18)	23.50
4	การร่วมกิจกรรมทางประเพณีที่วัดจัดขึ้นทำให้ครอบครัวมีโอกาสบอกเล่าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรมทางประเพณีอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น	260	65.00	41 (15)	10.30	99 (15)	24.80
5	วัดติดป้ายสุภาพชนให้ข้อคิด คติธรรมหลักคำสอนทางศาสนา	259	64.80	43 (14)	10.80	98 (17)	24.50
6	การร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดจัดขึ้นทำให้ครอบครัวมีโอกาสบอกเล่าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรมทางศาสนาอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น	258	64.50	50 (11)	12.50	92 (19)	23.00
7	การร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดจัดขึ้นทำให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของวัดในการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น	255	63.80	45 (12)	11.30	100 (14)	25.00
8	การร่วมกิจกรรมทางประเพณีที่วัดจัดขึ้นเปิดโอกาสให้ชุมชนได้บอกเล่าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรมทางประเพณีอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ผู้ร่วมงาน	254	63.50	40 (16)	10.00	106 (13)	26.50
9	การร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดจัดขึ้นเปิดโอกาสให้ชุมชนได้บอกเล่าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรมทางศาสนาอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ผู้ร่วมงาน	248	62.00	36 (18)	9.00	116 (11)	29.00

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(N=400)

อันดับ ที่	บทบาทของวัด	ใช่		ไม่ใช่		ไม่แน่ใจ	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
10	วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ ลูกหลานในชุมชนได้	243	60.80	37 (17)	9.30	120 (10)	30.00
11	วัดจัดกิจกรรมทางศาสนาทำให้ชุมชนมีโอกาส แสดง/เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น	240	60.00	62 (8)	15.50	98 (17)	24.50
12	วัดจัดกิจกรรมทางประเพณีทำให้ชุมชนมีโอกาส ได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างรายได้	223	55.80	50 (11)	12.50	127 (6)	31.80
13	วัดจัดกิจกรรมทางศาสนาทำให้ชุมชนมีโอกาสได้ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างรายได้	215	53.80	58 (9)	14.50	127 (6)	31.80
14	วัดมีป้าย/บอร์ดบอกเล่าเกี่ยวกับศาสนสถาน ศาสนวัตถุของวัด	184	46.00	71 (6)	17.80	145 (3)	36.30
15	วัดมีป้าย/บอร์ดบอกเล่าความเป็นมาของวัด	181	45.30	85 (4)	21.30	134 (4)	33.50
16	วัดมีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่บอกเล่าวิถีชีวิต ท้องถิ่น	177	44.30	102 (3)	25.50	121 (9)	30.30
17	การใช้พื้นที่ของวัดจัดประชุมของหน่วยงาน/ของ ชุมชนในโอกาสต่าง ๆ ทำให้ผู้เข้าร่วมแบ่งปัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้	173	43.30	68 (7)	17.00	159 (1)	39.80
18	การร่วมกิจกรรมของวัดทำให้ชุมชนได้พัฒนา และมีโอกาสแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น	170	42.50	75 (5)	18.80	155 (2)	38.80
19	วัดจัดพื้นที่ให้แสดงสิ่งของเครื่องใช้ในการ ประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต	135	33.80	142 (2)	35.50	123 (7)	30.80
20	วัดจัดพื้นที่ให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ	112	28.00	167 (1)	41.80	121 (9)	30.30

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บหมายถึง ลำดับที่ 1-20 ของคำตอบไม่ใช่และคำตอบไม่แน่ใจ

3. แนวทางส่งเสริมบทบาทของวัดในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ในฐานะสื่อชุมชน เพื่อการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าแนวทางส่งเสริมบทบาทของวัด
ในอำเภอจอมบึงโดยใช้วิธีการต่าง ๆ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ
พบว่า วิธีการที่ใช้ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก มีจำนวน 17 ข้อ อยู่ในระดับปานกลาง มีจำนวน 2 ข้อ และ
อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 1 ข้อ โดยมีวัดและเครือข่ายจัดอบรมเยาวชนในชุมชนให้เป็นมัคคุเทศก์

น้อยสวดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่นเมื่อพาผู้มาเยี่ยมชมเข้าชมอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นอันดับที่ 1 ($\bar{X} = 4.52$) รองลงมา คือ พระสามารถให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ผู้มาเยี่ยมชมวัดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$) และอันดับสุดท้าย คือ วัดสร้างเครือข่ายประสานงานกับชุมชนและองค์กรอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในการจัดกิจกรรมเพื่อแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.35$) รายละเอียดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แนวทางส่งเสริมบทบาทของวัดเพื่อการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น

อันดับที่	วิธีการส่งเสริมบทบาทของวัด	\bar{X}	S.D.	ระดับ
1	วัดและเครือข่ายจัดอบรมเยาวชนในชุมชนให้เป็นมัคคุเทศก์น้อยสวดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่นเมื่อพาผู้มาเยี่ยมชมเข้าชมวัด	4.52	.72	มากที่สุด
2	พระสามารถให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ผู้มาเยี่ยมชมวัด	4.45	.74	มาก
3	วัดและเครือข่ายเผยแพร่การทำกิจกรรมที่สอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านสื่อประจำชุมชน เช่น หอกระจายข่าว เสียงตามสาย หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น	4.41	.79	มาก
4	วัดสามารถให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนักเรียนที่เรียนวิชาเกี่ยวกับพุทธศาสนา	4.32	.78	มาก
5	พระสามารถให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานในเนื้อหาธรรมะแก่ผู้ที่มาฟังเทศน์ในโอกาสต่าง ๆ ได้	4.24	.69	มาก
6	ผู้ที่มาวัดสามารถเผยแพร่การทำกิจกรรมของวัดที่สอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านสื่อออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก ไลน์	4.19	.89	มาก
7	วัดเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับผู้ที่มาร่วมกิจกรรมทางประเพณีของวัด	4.17	.72	มาก
8	วัดเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับสมาชิกในครอบครัวที่มาร่วมกิจกรรมทางศาสนาของวัด	4.00	.70	มาก
9	วัดและเครือข่ายเผยแพร่การทำกิจกรรมที่สอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านสื่อออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊กของวัด	3.89	.86	มาก
10	วัดเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับสมาชิกในครอบครัวที่มาร่วมกิจกรรมทางประเพณีของวัด	3.88	.75	มาก
11	วัดร่วมกับชุมชนจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตเพื่อแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.87	.82	มาก
12	วัดเปิดโอกาสให้ใช้พื้นที่เป็นแหล่งให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจัดงานวัฒนธรรมประเพณี	3.85	.77	มาก
13	พระสามารถให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ผู้มาทำบุญในโอกาสต่าง ๆ	3.83	.69	มาก

ตารางที่ 4 (ต่อ)

อันดับที่	วิธีการส่งเสริมบทบาทของวัด	\bar{X}	S.D.	ระดับ
14	วัดเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับผู้ที่มาร่วมกิจกรรมทางศาสนาของวัด	3.82	.73	มาก
15	วัดร่วมกับชุมชนจัดทำป้าย/บอร์ดให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในวัด	3.82	.77	มาก
16	วัดร่วมกับชุมชนจัดทำเอกสารเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเมื่อมีการจัดกิจกรรมในวัด	3.79	.88	มาก
17	วัดร่วมกับชุมชนจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจัดงานวัฒนธรรมประเพณี จัดอบรม	3.76	.81	มาก
18	วัดสามารถให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นกับพระบวชใหม่ได้	3.75	.69	มาก
19	วัดเปิดโอกาสให้ใช้พื้นที่เป็นแหล่งให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อปลูกฝังภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ศูนย์วัฒนธรรม ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์	3.49	.78	ปานกลาง
20	วัดสร้างเครือข่ายประสานงานกับชุมชนและองค์กรอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในการจัดกิจกรรมเพื่อแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.35	.79	ปานกลาง
รวม		3.97	.39	มาก

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. บริบทของวัดเกี่ยวกับการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการสำรวจลักษณะทางกายภาพของวัดเป็นการจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 เขต ได้แก่ เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตธรณีสงฆ์ มีศิลปกรรมและการทำกิจกรรมภายในวัดที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา คติความเชื่อ และวิถีชีวิตของชุมชน ส่วนความเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไปทำกิจกรรมเป็นประจำที่วัดวาปีสุทธาวาส (ร้อยละ 16.20) โดยทำกิจกรรมไหว้พระ ขอพรเป็นอันดับที่ 1 (ร้อยละ 21.00) ลักษณะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา ทางประเพณี และกิจกรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต ส่วนใหญ่เป็นผู้มาร่วมงาน (ร้อยละ 45.00 ร้อยละ 50.30 และร้อยละ 30.00 ตามลำดับ) เมื่อมาทำกิจกรรมที่วัดส่วนใหญ่ได้รับรู้ข่าวสารการจัดกิจกรรมทางประเพณีเทศกาลท้องถิ่น เป็นอันดับที่ 1 (ร้อยละ 19.40 ของข่าวสารที่ได้รับรู้) และแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับรู้ข่าวสารเป็นอันดับที่ 1 คือ ชาวบ้าน แม่ค้า พ่อค้า ที่อยู่ในวัดหรือรอบ ๆ วัด (ร้อยละ 20 ของแหล่งข้อมูล)

2. การประเมินบทบาทของวัดในอำเภอจอมบึงในการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่าบทบาทที่วัดกระทำมากที่สุด คือ วัดติดป้ายสุภาพิตให้ข้อคิดในการดำเนินชีวิต (ร้อยละ 71.50) บทบาทที่วัดไม่ได้กระทำมากที่สุด คือ วัดจัดพื้นที่ให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ (ร้อยละ 41.80)

และบทบาทที่ไม่แน่ใจว่าวัดได้กระทำหรือไม่มากที่สุด คือ การใช้พื้นที่ของวัดจัดประชุมของหน่วยงาน/ของชุมชนในโอกาสต่าง ๆ ทำให้ผู้เข้าร่วมแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ (ร้อยละ 39.80)

3. แนวทางส่งเสริมบทบาทของวัดในอำเภอจอมบึงในฐานะสื่อชุมชนเพื่อการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า วิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ส่งเสริมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า วิธีการส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก มีจำนวน 17 ข้อ อยู่ในระดับปานกลาง มีจำนวน 2 ข้อ และอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 1 ข้อ โดยวิธีการที่วัดและเครือข่ายจัดอบรมเยาวชนในชุมชนให้เป็นมัคคุเทศก์น้อยสอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่นเมื่อพาคณะผู้มาเยี่ยมชมเข้าชมเป็นวิธีการส่งเสริมที่อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นอันดับที่ 1 ($\bar{X} = 4.52$)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยข้างต้น สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ผลการวิจัยที่พบว่าวัดแต่ละแห่งแบ่งพื้นที่ออกเป็นเขตต่าง ๆ ได้แก่ เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตธรณีสงฆ์นั้น พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2556) กล่าวว่าไว้ว่า วัดแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วนคือ เขตพุทธาวาส ประกอบด้วย สิ่งก่อสร้างที่เป็นเสนาสนะและสิ่งก่อสร้างสำหรับเป็นที่รำลึก ถือเป็นเขตที่สงบและเป็นเขตศักดิ์สิทธิ์ เขตสังฆาวาสเป็นเขตพื้นที่จำพรรษาของพระภิกษุและประกอบศาสนกิจของศาสนิกชน และเขตธรณีสงฆ์เป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ นอกจากนี้ การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของวัดในประเทศเกาหลีมีการแบ่งพื้นที่ภายในวัดเช่นเดียวกัน โดยแบ่งพื้นที่ตามบทบาทหน้าที่เฉพาะของสิ่งก่อสร้างภายในวัด มีการจัดบริเวณสำหรับใช้เป็นที่พักกิจกรรมทางศาสนาและใช้สั่งสอนเรียนรู้หลักคำสอนทางศาสนา รวมทั้งบริเวณที่ใช้เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ ภายในวัดของประเทศเกาหลียังมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นพื้นที่ที่จับต้องได้และพื้นที่ที่จับต้องไม่ได้เพื่อใช้ในการบูชาพระพุทธเจ้า ใช้ประกอบพิธีกรรม สวดมนต์ ปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ ดังตัวอย่างของวัด Tongdosa แบ่งพื้นที่ในวัดออกเป็น 3 ส่วน แต่ละส่วนเป็นตัวแทนถึงความเชื่อในหลักคำสอนที่แตกต่างกัน แสดงถึงวัตถุสิ่งของที่ใช้ในการบูชา และแสดงถึงสถาปัตยกรรมของวัดในประเทศเกาหลี (Korean Buddhist Temple. 2013)

ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมของวัดผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่มาวัดส่วนใหญ่มาเพื่อทำกิจกรรมไหว้พระขอพร ซึ่งนับว่าเป็นบทบาทของวัดประการหนึ่ง ดังเช่นที่วัดพะโคะที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนกับวัดอันเป็นความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนในระดับบุคคลที่เป็นนามธรรม ได้แก่ การก้มบอ การทำงานบนวัด ไหว้พระ ขอพร เทียวชมวัด สวดมนต์ ทำสมาธิ และเช่าวัตถุมงคล (พระปรีชาผุดคำ. 2554) และในประเทศพัฒนาแล้วอย่างเช่น ญี่ปุ่น เกาหลี ไต้หวัน มีการปฏิบัติของวัดตามบทบาทแบบดั้งเดิม คือ เป็นสถานที่ทางศาสนา มีการจัดงานสำหรับผู้มาเยี่ยมชมวัดเพื่อการสักการบูชาขอพรให้โชคดี หรือขอให้ปลอดภัย (Lawrence, J. B. et. al. 2014, pp. 199–215)

2. บทบาทของวัดประจำชุมชนที่กระทำในฐานะสื่อชุมชนในการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่า การติดป้ายสุภาพศัตให้ข้อคิดในการดำเนินชีวิต การร่วมกิจกรรมทางประเพณี กิจกรรมทางศาสนาที่วัด การจัดป้าย/บอร์ดบอกเล่าเกี่ยวกับศาสนสถาน ศาสนวัตถุของวัด ฯลฯ สอดคล้องกับรูปแบบการสื่อสารของสมาชิกในชุมชนโดยเฉพาะชุมชนชนบท ซึ่งชาวอินโดนีเซียกระทำการสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชนชนบทส่วนใหญ่โดยการใช้สัญลักษณ์ ดังเช่น เสียง ท่าทาง ภาพ และการแสดงออกของมนุษย์ผ่านศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ ที่ถือเป็นสื่อมรดก (Heritage media) ที่ทำให้เกิดพลวัตในชุมชน (Muslimin Machmud. 2013)

3. แนวทางส่งเสริมบทบาทของวัดในจังหวัดราชบุรีในฐานะสื่อชุมชนเพื่อการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการที่วัดและเครือข่ายจัดอบรมเยาวชนในชุมชนให้เป็นมัคคุเทศก์น้อย สอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่นเมื่อพาผู้มาเยี่ยมชมเข้าชมวัด และเครือข่ายเผยแพร่การทำกิจกรรมที่สอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านสื่อประจำชุมชน พระให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ผู้มาเยี่ยมชมวัด ให้ความรู้แก่นักเรียนที่เรียนวิชาเกี่ยวกับพุทธศาสนา ผสมผสานในเนื้อหาธรรมะแก่ผู้ที่มาฟังเทศน์ เผยแพร่การทำกิจกรรมที่สอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านสื่อออนไลน์ วัดร่วมกับชุมชนจัดทำป้าย/บอร์ดให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในวัด จัดทำเอกสารเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเมื่อมีการจัดกิจกรรมในวัด ฯลฯ สอดคล้องกับผลการศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาวัดในฐานะแหล่งเรียนรู้ของชุมชนโดยเผยแพร่และประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ของวัดในหลากหลายรูปแบบ (วิชัย นนทการ. 2552) นอกจากนี้ วัดยังมีบทบาทในการจัดงานประเพณีท้องถิ่นเป็นประจำทุกปี เช่น ประเพณีตานตอด มีการประชาสัมพันธ์และกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรม จัดให้ผู้สูงอายุและเยาวชนมาพบปะกันและถ่ายทอดประเพณีของหมู่บ้านผ่านมุขปาฐะเพื่อสร้างจิตสำนึกในประเพณีของชุมชน ส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐมีส่วนร่วมในการจัดประเพณีและช่วยประชาสัมพันธ์ประเพณีให้สมาชิกในชุมชนและภายนอกชุมชนได้ทราบอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง (ปวีณา งามประภาสม. 2557) การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ตระหนักและรู้คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ผลิตสื่อเผยแพร่ความรู้ เป็นต้น ประสานความร่วมมือของผู้มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นทุกกลุ่ม เช่น ครู อาจารย์ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้ทรงภูมิปัญญา ชาวบ้านในชุมชน เพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกัน หน่วยงานหรือสถาบันที่เกี่ยวข้องนำภูมิปัญญาท้องถิ่นบรรจุในกิจกรรมของหน่วยงาน (พัชรินทร์ รุจิรานุกูล และเกศิณี ศิริสุนทรไพบูลย์. 2556)

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียนต่าง ๆ ควรสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเมื่อใช้พื้นที่ของวัดจัดประชุมของ

หน่วยงาน/ของชุมชนในโอกาสต่าง ๆ และเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ เช่น การจัดหรือตกแต่ง สถานที่ในงานพิธีต่าง ๆ การจัดดอกไม้ อันเป็นการส่งเสริมและพัฒนาบทบาทของวัดในฐานะสื่อ ชุมชนเพื่อการแบ่งปันภูมิปัญญาท้องถิ่นตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดราชบุรีในการนำกิจกรรมทาง ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ยกระดับสังคม คุณธรรม และชุมชนให้เข้มแข็ง

2. วัดประจำชุมชนแต่ละแห่งที่มีความพร้อม ควรจัดพื้นที่เขตธรณีสงฆ์สำหรับให้ความรู้ และให้สมาชิกในชุมชนใช้ในการประกอบอาชีพจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้น โดยเชิญปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโสที่มีความรู้ด้านต่าง ๆ มาเป็นวิทยากรแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ให้ผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรม อันเป็นการใช้ประโยชน์จากวัดในชุมชนให้เป็นสื่อชุมชนสำหรับสร้างความร่วมมือ ในการพัฒนาชุมชนและจังหวัดราชบุรีให้เข้มแข็ง

เอกสารอ้างอิง

- จังหวัดราชบุรี. (2560). ข้อมูลทั่วไปจังหวัดราชบุรี 2560. สืบค้นเมื่อ 8 มีนาคม 2559, จาก <http://www.ratchaburi.go.th/datass/ratchaburi.pdf>.
- (2558). แผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี ปีงบประมาณ 2560. ราชบุรี: ผู้แต่ง.
- ธานีรินทร์ ศิลป์จารุ. (2555). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: บิสนิเนสอาร์แอนด์ดี.
- ปวีณา งามประภาส. (2557). แนวทางการฟื้นฟูประเพณีตานตอด.วารสารบริหารธุรกิจศรีนครินทรวิโรฒ. 6(11) สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2559, จาก <http://ejournals.swu.ac.th/index.php/swurd/article/view/4578>.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2556). วัดไทย สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. โดยพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฉบับเสริมการเรียนรู้. เล่ม 19. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- พระปรีชา ผุดคำ. (2554). ความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างวัดกับชุมชน: ศึกษากรณีวัดพะโคะ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม, มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- พัชรินทร์ รุจิรานุกูล และเกศิณี ศิริสุนทรไพบูลย์. (2556). กระบวนการสืบทอดและแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษาการเล่นท่ายโจ๊ก อำเภอพนสนิมจังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี.

- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2559). **ข้อมูลทะเบียนวัด**. ราชบุรี: ผู้แต่ง.
- . (2558). **บทบาทของวัดในสังคม**. สืบค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2558, จาก http://www.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2554). **ข้อมูลประชากร พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- (2555). **เทคนิคการสุ่มตัวอย่างและการประมาณค่า**. กรุงเทพฯ: กลุ่มระเบียบวิธีสถิติ สำนักงานนโยบายและวิชาการสถิติ.
- อำเภอจอมบึง**. (2559). สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2559, จาก www.amphoe.com/menu.php?mid=1&am=526&pv=4.
- Korean Buddhist Temple**. (2013). สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2559, จาก <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/5850/>
- Lawrence J. B., Choong-Ki Lee, Jeong-Ja Choi, Tai-Yang Seo and Bang-Sik Lee. (2014). A Buddhist temple and its users: The case of Bulguksa in South Korea. **Contemporary Buddhism**, 15(2), 199–215. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2559, จาก <http://dx.doi.org/10.1080/14639947.2014.977547>.
- Muslimin Machmud. (2013). Heritage Media and local Wisdom of Indonesian Society. **Global Journal of Human Social Science Arts & Humanities**. 13(6), 57-66.